

Felcím: Sajtóapostolból apostolutód (4. rész)

Cím: Amikor a tanító bácsiból tanító úr lett

Szerdahelyi Csongor beszélgetése Huzsvár László (1931-2016) nyugalmazott nagybecskereki megyéspüspökkel 2012-ben

– Milyen volt a visszacsatolás előtti években a szerb–magyar viszony?

– Az utolsó években – a harmincas évek végétől már – sokat enyhült a magyar és a szerb viszony. A húszas évek (1924–1934) megpróbáltatásai kezdtek feledésbe merülni. A királyi Jugoszláviában a közhatóság arra törekedett, hogy mi, magyarok jól érezzük magunkat Szerbiában. Szép, demokratikus légkörben éltünk. Következett 1941, és a magyarok – magától értetődően – Horgoson sem titkolták, hogy a visszacsatolás mielőbbi bekövetkeztére várnak. Már egy–két héttel előbb a rőfös üzletekben, titokban mindenki vásárolta a piros, a fehér és a zöld blúznak való anyagot és a varrónők varrták a magyar nemzeti lobogókat.

– A magyarok bevonulása, a Délvidék visszatérése hogyan zajlott?

– Emlékszem, virágvasárnap reggel a templomba indultunk, és közben a magasban erős repülőgépzúgás hallatszott. Suttogták a faluban, hogy kitört a háború, hogy Jugoszláviának megüzente a hadat a hitleri Németország, pár órával később pedig a Horthy Miklós vezette Magyarország. Bár a tavasz már kopogtatott, de még hideg volt. Az asszonyok kendőkbe burkolózva jártak, és a kendők alatt virágot szorongattak, hogy a majd bevonuló honvédek elé szórják.

Közcím: A szerb katonák kerékpáron távoztak

– Várták a honvédeket?

– Igen, nézegettek észak felé, hogy jönnek-e már. Különös hangulat volt. Néhány nap múlva, talán nagycsütörtök éjjelén elmenekült a szerb határőrség. A férfiaknak be kellett szolgáltatniuk a kerékpárjukat, és a szerb katonák kerékpárral távoztak. Édesapám is elbúcsúzatott szép, krómozott vázú kerékpárjától. Az ide telepített, önkénteseknek nevezett szerb lakosság többsége szintén távozott. Nagyszombaton délben megindultak és átlépték az addigi határt a magyar honvédek. Az itt maradt szerbek közül néhányan rálöttek a magyar honvédekre. Az alakulat körülfogta a környező házakat, akiknél fegyvert találtak, azokat rögtönítélő eljárással kivégezték. A lakosság megriadt. Éreztük, hogy valami olyan történik, aminek nem kellene megtörténnie. Ennek ellenére mi, magyarok akkor nagyon örültünk, és nem foglalkoztunk azzal, hogy a háborúnak még nincs vége, és hogy mi várhat még ránk. A

legtermészetesebb, hogy nagyon boldogok voltunk. Ismét Magyarországhoz tartozhattunk. Hamarosan építettek a falu közepén egy igen szép honvédemlékművet, az első világháborúban nyolcszáz horgosi halt hősi halált. Az emlékmű oldalán márványtablába vésvé olvashattuk a nevüket. A szemben lévő sarkon állították fel az országzászlót, melynek hatalmas piros-fehér-zöld zászlórúdja volt. Arra viszont mi, gyermekek értetlenül néztünk, hogy az említett díszter köré zsidó munkásszázad katonái építették terméskövekből a kerítést. Kérdegettük egymástól, hogy miért viselnek a zubbonyukon hatágú sárga csillagot.

– **Az iskolás gyerekeket hogyan érintette a hatalomváltás?**

– Mi csak lézengettünk, mert nem voltak tanítóink. Pótlásukra a magyar hatóságok verbuválták a nyugalmazott tanítókat, ilyenből volt tíz–tizenkettő Horgoson, köztük az én nagyapám is. A mi osztályunkat a tanév utolsó két hónapjára a nagyapámra bízta. Ekkor voltam harmadikos. A magyar közigazgatás pár hónap alatt berendezkedett. A következő tanévben már Magyarországról kaptunk új tanítókat. A miénket Szabó Ernőnek hívták, egy Balaton-melléki helységről érkezett. Érdekes volt, hogy az új tanítók használtak olyan magyar kifejezéseket, amelyeket a mi zárt közösségünk nem ismert.

– **Például?**

– Mi például a nyugta, végzés, elismervény szavaknak csak a szláv formájával találoztunk. Amelyik szót nem ismertük, a tanító bácsi megmagyarázta a jelentését. Tanító bácsiztuk, nem kívánta, hogy urazzuk, ahogy a szerb érában sem várták el a diákoktól a tanító úr megszólítást. A későbbiekben az osztályfőnök közölte, hogy előadóinkat úgy kell szólítani, hogy tanító úr, a hölgyeket pedig, hogy tanító úrnő.

– **A hitoktatás hogyan zajlott?**

– Horgoson a plébános mellett működött még három segédlelkész, azok közül kettő lelkipásztori munkát végzett, a harmadik volt a hitoktató, ő járt be hozzánk az iskolába. Körmöczy Mátyásnak hívták. Később sok évig volt a falu plébánosa.

– **Horgos a Kalocsai Egyházmegyéhez tartozott?**

– Igen, de közigazgatásilag Csongrád megye része volt. Ez az egyetlen csongrádi falu, amelyik Trianon következtében Szerbiához került. Egyházi szempontból azonban mindig is Kalocsához tartozott. A visszacsatolás után, 1942-ben már a kalocsai segédpüspök jött bérmálni. Engem is ő bérmált.

– **Az elemi elvégzése után hol tanult tovább?**

– Édesapám nagyon örvendezett, hogy a gyermeke magyar gimnáziumban tanulhat. Szegeden három gimnázium volt: a piarista, a Klauzál és a Baross, ez utóbbi református jelleggel. Én a Klauzál Gáborba kerültem, ennek nem volt felekezeti jellege. Minden

osztályban voltak katolikus, evangélikus, református és zsidó tanulók. Sőt, Deszkről és Szőregről egy-két szerb gyerek is.

Közcím: **Kezdttem egy kicsit kutyulni...**

– **Miért nem a piaristákhoz ment?**

– Az apám oda szeretett volna küldeni, ám én kijelentettem, hogy nem megyek a piarista gimnáziumba. Kamaszos fejjel úgy gondoltam, hogy ott örökké imádkozni kell, és ettől valamiért menekültem, noha családukban rendszeres volt a vasárnapi szentmisehallgatás. Ekkorra kerültem pubertás korba, amikor a kisdíák kezd egy kicsit kutyulni, és én bizony kerek perccel kijelentettem, hogy inkább nem megyek gimnáziumba, minthogy örökké imádkozgassam. „Szó se lehet róla!” – tiltakozott az apám. A generációk harca megkezdődött. Végül kompromisszumot kötöttünk, így kerültem a Klauzál Gábor Gimnáziumba.

– **Bejáró diák volt vagy Szegedre költözött?**

– A Kálvária utcai Szent Gellért Konviktusba kerültem Szegeden, amit Herczeg Ferenc alapított. Ez egy 160–170 diákot befogadó kollégium volt középiskolás fiúk számára. Évfolyamonként tíz–húsz diák lakott együtt, de különböző iskolákba jártunk, és ezt nagyszerűnek tartottam. Számomra Szeged különös világ volt, mert addig mindig csak családi körben mozogtam. Az anyám a búcsúzásakor könnyeket hullajtott, úgy érezte, elveszíti a fiát, és már sose leszek egészen az övé, mert ezentúl mindig másfelé dobja majd az élet.

– **Édesanyja kísérte be Szegedre?**

– Igen. Felmentünk a szép emeletes épületben a hálósobákhoz. Az enyém tizenhat férőhelyes volt, emeletes ágyakkal. Édesanyámmal bepakoltunk a szekrényembe. Amikor a bejáratnál elbúcsúztam tőle, tudtomra adták, hogy immár intézeti tag vagyok, és nem mehetek ki engedély nélkül a városba. Elköszöntem édesanyámtól. Fölszaladtam az emeletre, az ablakon át kiláttam az utcára. Megdöbbsentem, hogy az édesanyám sírdogál, zokog távozás közben. Megrendültem. Akkor döbbsentem rá, hogy mit jelent egy anya számára, ha úgy érzi, elveszíti a gyermekét. Nem vesztett el. Emlékszem, hogy először integetni akartam utána, de aztán inkább visszahúzódtam az ablakból. Szokatlan érzés volt számomra az egyedüllét, leválasztva a meghitt családi egybetartozásról.

– **Horgosról hogyan mentek Szegedre? Szekéren vagy vonaton?**

– A Szeged–Horgos–Szabadka–Zenta vonalon öt járat volt naponta. A távolság Horgos és Szeged között vasúton mindössze 16 kilométer. Vonattal utaztunk édesanyámmal, és tanítási szünetben azzal is jártam haza.

– **A háború zajlott közben. Szegeden vagy Horgoson ekkoriban mit lehetett ebből érezni?**

– Az angolszász harci gépek 1942 őszén elkezdtek Szegedet is bombázni. Éjszakánként állandóan szólt a sziréna. Különböző szirénajelek voltak a légi veszélyre aszerint, hogy zavaró repülésre, légi riadóra vagy teljes fokú légi riadóra akart-e figyelmeztetni. A tanév elején még jó élelmezésben részesültünk, aztán fokozatosan szegényedett a konyhai ellátás. Még lóhúsból készült virslit is fogyasztottunk, amit az egyik konyhaszolga nagy „nyihih-nyihuhu”-val hozott a tudomásunkra.

Közcím: Meg kellett tanulnom muzsikálni

– **Akkor nem volt valami kellemes a szegedi kisgimnazista élete.**

– A legküzdelmesebb az apámmal folytatott újabb harc volt, mert eldöntötte, hogy hangszer is kell tanulnom. Nem volt érzékem a hangszerekhez, apám azonban ellentmondást nem tűrően jelezte, hogy márpedig hegedülni kell tanulnom. Vásárolt számomra egy hegedűt. Sokáig őriztem, csak nem rég adtam oda ajándékba Nagybecskerekén egy tehetséges kisfiúnak. Magántanárhoz jártam, akihez a konviktusból az órákra kiengedtek. Bele kellett törődnöm: meg kell tanulnom muzsikálni. Sosem vittem valami rendkívüli szintre. Annyit azért elértem, hogy amikor már Zágrábban voltam teológus, születés- és névnapokon néhány horvát népdalt is el tudtam játszani, kispaptársaim meg énekeltek. „Elhúztam a nótájukat.” A nyári szünidők során odahaza is gyakoroltam. Ilyenkor az anyám fekete macskája azonnal elmenekült a házból.

– **Milyen volt a Klauzál Gábor Gimnázium diákjának lenni?**

– Nagyszerű tanáraink voltak. Gammer Béla földrajz–történelem szakos tanár volt az osztályfőnökünk, Iványi János a mennyiségtanár. Dr. Benczik Mihály-nak hívták a gimnázium igazgatóját. Nagy iskola volt, első osztályból, amikor 1942 őszén beiratkoztam, volt négy. Nagy volt a későbbi lemorzsolódás is. Nyolcadikban a nagy érettségizők már csak kettő vagy három osztályban voltak. Állami gimnázium volt, de nagyszerű hitoktatók jártak be hozzánk. Hittanárunk jóvoltából a gimnázium 1/a osztályában nagyon érdekes szerepet töltöttem be. Az Actio Catholica osztálytitkáraként működtem. Szeged már akkor - amennyire még napjainkban is - „rokonszenvezett” a vörös színnel. Azonban e háborús években

csodálatos módon, befolyást nyert az Actio Catholica a gyárakban, az üzemekben, a közhivatalokban, és az iskolákban egyre erősödött a katolikus jelenlét. Minket, kisdíákokat is az állami gimnáziumban a katolikus hitoktató gyakorló keresztényekké igyekezett átnevelni. Meggyőződésünkké tette, hogy aminek valljuk magunkat, azt ismerjük és éljük is át. Igyekezett öntudatos, áldozatkész és hitünket ismerő, aktív katolikusokká nevelni bennünket.

– **Hogy hívták a hitoktatóját?**

– Dr. Pongrácz Lóránd egyházmegyes pap volt. Nagyszerű ember, kamaszéveimnek megfelelő oktató, aki a város meg a gézengúz konviktusi társaim káros befolyását ellensúlyozni tudta. A Rákosi-időben Mindszentre száműzték, de nem engedték, hogy hitoktatói munkát végezzen. Papként működhetett, de időről időre meghurcolták.

Közcím: Gyűjtés a Szűzanya szoborra

– **Miből állt az AC-beli tevékenysége?**

– A megélt katolikus hit védelme volt a feladatunk. Mint az Actio Catholica bátor kisdíák harcosa nagy felbuzdulásomban hamarosan kamaszos összeütközésbe is kerültem a latintanárnőnkkel, Füleki Annával.

– **Miért?**

– A tanév vége felé Pongrácz atya arra hívta fel a figyelmünket, hogy május a Szűzanya hónapja. Tegyük valamit a Szűzanyaért! Erre mi, AC tagok kitaláltuk, hogy gyűjtést szervezünk az osztályban, és a bevételből Szűzanya-szobrot vásárolunk tantermünknek. Adakoztak az osztálytársaink, azok is, akik nem voltak katolikusok. Még zsidó osztálytársaink is, akiknek sajnos már viselniük kellett a Dávid-csillagot a ruhájukon. A 20, 30, 50 fillérekből össze is gyűlt a megfelelő összeg. A fogadalmi templom melletti Korda üzletben megvettük a szobrot. Felszereltünk egy állványt a falra, és arra helyeztük. Mellé két virágvázat tettünk, és elhatároztuk, hogy mindennap más valaki hoz egy-két szál virágot a Szűzanyának. Ez meg is valósult. Amikor Füleki tanárnő belépett az első latinórára, megállt az ajtóban, és meglepetéssel nézett a szép Mária-szobrocskára. Nem is volt kicsi, talán 30 centiméter magas lehetett. Tanárnőnk református hölgy volt. Furcsa orrhangon kérdezte: „Hát ez mi?” Abban a percben az Actio Catholica titkáraként jelentkeztem, és közöltem: „Tanár úrnő, kérem, tisztelettel jelentem, hogy az osztályunkban megalakítottuk az Actio Catholica kisközösséget, és mint ilyenek, vásároltunk Szűzanya-szobrot, mert május a Mária-tisztelet hónapja.” „Ülj le! Ez engem nem érdekel!” – hangzott a válasz. Attól kezdve latinból mindig

egy-két osztályzattal gyöngébb volt a jegyem. Ez volt az első találkozásom a felekezeti meg nem értéssel. Később talán éppen ezért lettem nagy híve az ökumenénak. Újvidéki plébánosként Buda József református tiszteletessel hat felekezetet toboroztunk közös imára az évenkénti januári ökumenikus imanapra.

– Maradhatott a szobor vagy nem?

– A szobor maradhatott. De mielőtt a tanárnő távozott volna az osztályból, rám nézett és gunyoros mosollyal azt mondta: „Szóval azért állítottátok, mert május Szűz Mária hónapja?” – „Igen tanár úrnő kérem.” – feleltem. „Akkor kinek a hónapja június, július meg a többi?” Becsukta maga mögött az ajtót és elment. Heves Huzsvárként rögtön az emeletre mentem, és bekopogtattam a tanáriba. Az egyik tanár úr kinézett: „Na, fiam, mi baj van?” – „Pongrácz Lóránd atyával szeretnék beszélni” – mondtam. Jött is: „Lacikám, mi baj van?” Elmondtam, hogy mi történt. „Édes fiam – oktatott mosolyogva –, a legközelebbi órán, ha gondolod, felállsz, és azt mondod: „Tanár úrnő kérem, a múlt órán azt tetszett kérdezni, hogy kinek a hónapja június. Június Jézus Szívének szentelt hónap katolikus hagyományunk szerint.” A legközelebbi latinórán jelentkeztem és kértem, szíveskedjék megengedni, hogy közöljem: június Jézus Szívének a hónapja.

– Mit szolt erre a tanárnő?

– Csak annyit mondott gunyoros hangsúllyal, hogy üljek le. Ettől kezdve ő és közötttem nem állt helyre az egymás iránti rokonszenv. Én húztam a rövidebbet, mert minden bizonyítványosztáskor mindenből egyesem volt, de latinból mindig kettes. Ma is megvan az évkönyvem, amit a gimnázium kiadott évről évre mind a nyolc osztály eredményeiről.

(Folytatjuk)

Képaláírás:

H_1_4resz: Huzsvár Lacika egyik kedves játékával, a repülővel

H_2_4resz: A szegedi gimnazista évekből